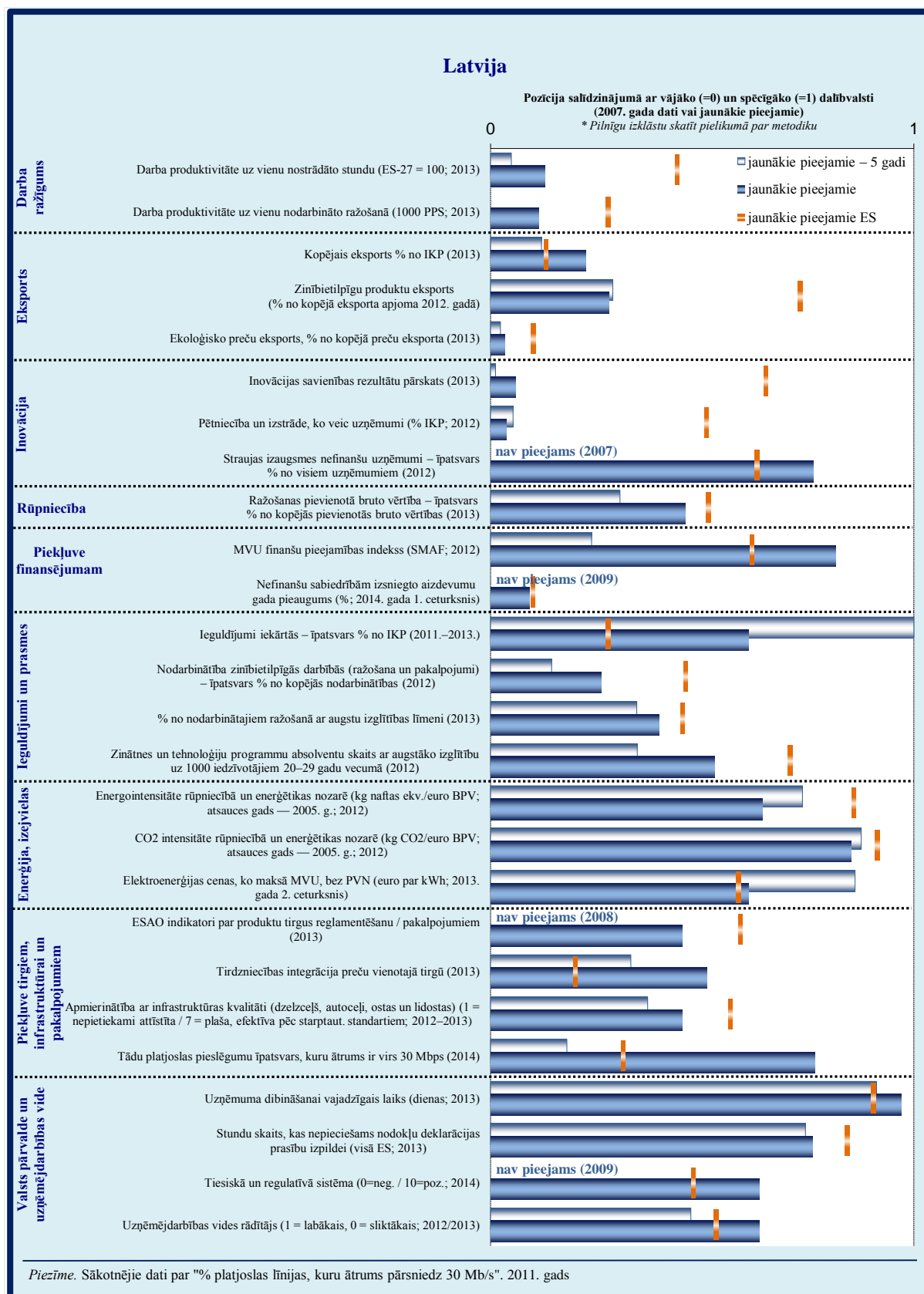
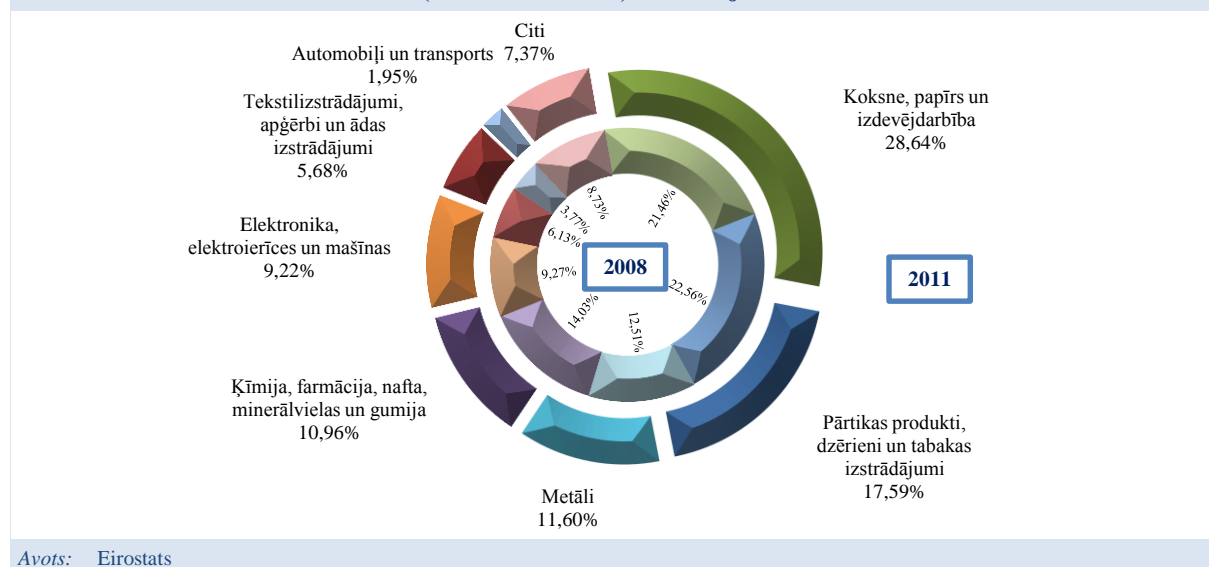

3.14. Latvija

3.14.1. attēls. Ražošanas nozares (BPV bāzes cenās) — Latvija

3.14.1 Ievads un darbības rādītāji

Latvijas IKP pieaugums 2013. gadā bija 4,1 % un ekonomiskais stāvoklis ir stabils, neraugoties uz nelielu palēninājumu, salīdzinot ar 2012. gadu. Bezdarba līmenis pazeminājās no 15 % 2012. gadā līdz 11,9 % 2013. gadā, un jauniešu bezdarba līmenis tajā pašā laikā pazeminājās no 28,5 % līdz 23,2 %. Ražošanas ieguldījums Latvijas ekonomikā pieauga no 10,8 % 2008. gadā līdz 14 % 2013. gadā, un tas uzlabo izaugsmi un nodarbinātību. Pārstrādes produkti, kuru pamatā ir tādi dabas resursi kā koksne un pārtika, kā arī metāli, ķīmikālijas un iekārtas ir galvenās eksportpreces un galvenie iemesli Latvijas pievilcībai ieguldītāju acīs. Ārvalstu tiešo ieguldījumu apjoms ražošanas nozarēs pieauga no 1,2 miljardiem euro 2012. gadā līdz 1,4 miljardiem euro 2013. gadā. Ražīgums joprojām ir relatīvi zems, galvenokārt tāpēc, ka dominē zemo un vidēji zemo tehnoloģiju nozares. Tomēr pieauguma temps pēdējo piecu gadu laikā ir bijis stabils un darba ražīgums palielinājās no 54 % no ES vidējā līmeņa 2007. gadā līdz 66,3 % 2012. gadā.

3.14.2 Finansējuma pieejamība

Vairums finansējuma pieejamības rādītāju ir ievērojami labāki par ES vidējiem. Tie aptver piekļuvi publiskā sektora finansiālai palīdzībai, banku gatavību dot aizdevumu, likumisko tiesību iedarbīgumu un procentu likmju atšķirību starp aizdevumiem virs vai zem 1 miljona euro. Pasaules

banka ierindo Latviju starp vadošajām valstīm, kurās ir viegli saņemt aizdevumu un aizņēmējiem un aizdevējiem ir augsta līmeņa likumiskās tiesības. Parastākie finanšu instrumenti ir šādi: aizdevumi ar mērķi palielināt konkurētspēju un izaugsmi, aizdevumu un eksporta garantijas, riska kapitāla, sagatavošanas kapitāla un sākumkapitāla fondi, mezanīnaizdevumi, starta aizdevumi un dotācijas.

Hipotēku un zemes banka (LHVB) pabeidza komercportfeļa pārdošanu un tagad pilnībā pievēršas attīstības finansēšanai. 2013. gada decembrī valdība arī pabeidza vienotas attīstības iestādes (SDI) izveides pirmo posmu, apvienojot Latvijas Garantiju aģentūru, Lauku attīstības fondu un "Altum" (bijušo LHVB).

Banku aizdevumi

Kredīta saņemšana nav viena no uzņēmumu galvenajām problēmām; tomēr mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (MVU), it īpaši jaunizveidotiem uzņēmumiem, joprojām ir grūti piekļūt finansējumam. Tā kā komercbankās turpinās aizņemto līdzekļu īpatsvara samazināšana, valdība ir veikusi dažus pasākumus, lai efektīvāku valsts atbalstu finansēšanai.

Saskaņā ar tirgus nepilnību analīzi, kas norāda uz vajadzību finanšu programmas vairāk vērst uz mikrouzņēmumiem un maziem uzņēmumiem, ir reorganizēti "finansēšanas vadības instrumenti", ieviesta jauna mikrofinansēšanas programma aizdevumiem, kas nepārsniedz EUR 25 000, un izteikts jauns uzaicinājums finanšu starpniekiem, kuri

specializējas mikroaizdevumos, lai uzlabotu piedāvājumu jaunizveidotiem uzņēmumiem. Turklāt ir pārkārtota mezanīnaizdevumu programma, pazeminātas procentu likmes starta aizdevumu programmā un samazināti limiti valsts intervencei kredītēšanas darbībās.

Riska kapitāls un citāds finansējums

Lai uzlabotu pašu kapitāla finansējuma pieejamību, valdība ir palīdzējusi izveidot Baltijas Inovāciju fondu, kas makroreģiona līmenī darbojas kopš 2012. gada. 2013. gadā trīs finanšu starpnieki sāka darbību un trīs jauni riska kapitāla fondi sāka sniegt izaugsmes kapitālu mikrouzņēmumiem, mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, kā arī veicināt Latvijas riska kapitāla tirgus attīstību. Visbeidzot, publiskais sektors ir finansējis jaunu uzņēmējdarbības paātrinātāja izmēģinājuma projektu.

3.14.3 Ieguldījumi, inovācija un prasmes

PI ieguldījumu attīstība

2012. gadā kopējie izdevumi pētniecības un izstrādes pasākumiem sasniedza 0,66 % no IKP, salīdzinot ar 0,7 % 2011. gadā. Lai gan šis rezultāts joprojām ir krietni zemāks par Latvijas 2020. gada mērķi 1,5 %, pēdējo piecu gadu laikā PI izdevumu pieauguma gada vidējais temps ir 3,1 %. Uzņēmumu PI finansējums veidoja 23,8 % no bruto iekšzemes izdevumiem par PI, kas atbilst 0,15 % no IKP, salīdzinot ar 0,19 % 2011. gadā.

Inovācija

Inovācijas savienības progresa rādītājos Latvija uzrādīta kā pieticīga novatore, kuras kopējais ballu skaits ir zemāks par ES vidējo. Latvijas galvenie uzdevumi ir turpināt pāreju uz ražojumiem ar augstāku pievienoto vērtību, vairojot konverģenci starp PI un inovāciju un ar augstākās izglītības strukturālo reformu samazinot prasmju neatbilstību.

Lai risinātu šos jautājumus, valdība ir noteikusi stimulus, kas palielina ieguldījumus inovācijas darbībās, kā uzņēmumu ienākuma nodokļa atvieglojumi lielos projektos, jauni, labvēlīgi amortizācijas koeficienti īpašiem PI izdevumiem, piemēram, par tehnoloģiskajām iekārtām, zaudējumu pārvešana uz vēlāku laiku un vairāki stimuli darbaspēkam dažādos darbā pieņemšanas posmos. Ir

arī tādi finansiāli stimuli kā valsts un ES atbalstīti aizdevumi, aizdevumu garantijas un riska kapitāls.

Publiskā finansējuma efektivitāti vēl nesen mazināja zinātnisko iestāžu neatkarīgas ārējas novērtēšanas trūkums. Ziemeļvalstu Padomes veiktās pirmās neatkarīgās vērtēšanas rezultāti kļuva pieejami 2013. gada beigās, un izrādījās, ka tikai 10 % no vērtētajām pētniecības vienībām var uzskatīt par augsta līmeņa starptautiskās pētniecības centriem.

Prasmes

Kvalificētu darbinieku deficīts, vāja un sadrumstalota infrastruktūra un pētniecības iestāžu un uzņēmumu sadarbības trūkums ierobežo Latvijas spēju ieviest jauninājumus un ir par cēloni pētījumu rezultātu nepietiekamai komercializācijai.

Lai risinātu šos jautājumus, valdība ir pieņēmusi Zinātnes, tehnoloģiju attīstības un inovācijas pamatnostādnes un Izglītības attīstības pamatnostādnes, kurās iekļauti vairāki politikas pasākumi pētniecības integrācijai ar rūpniecību un augstāko izglītību. Sadarbībā ar Pasaules banku tiek izstrādāts jauns augstākās izglītības un pētniecības iestāžu finansēšanas modelis. Tā mērķis ir nodrošināt, lai augstākā izglītība sniedz tieši darba tirgū vajadzīgās prasmes. Tomēr maz ticams, ka šis pasākums stāsies spēkā agrāk par 2016. gadu.

Turklāt ir veikti vairāki pasākumi, kas padara profesionālo izglītību un apmācību atbilstīgāku darba tirgum un paplašina kvalitatīvas mācīšanās nodrošināšanu darbā. Starp šiem pasākumiem ir infrastruktūras modernizēšana un mācību programmu pārveide, cieši iesaistot sociālos partnerus. Šo pasākumu pareiza īstenošana varētu būt pirmais darbs, lai Latvijā veicinātu efektīvu mācīšanos darbā.

3.14.4 Enerģija, izejvielas un ilgtspēja

Enerģijas patēriņš un cena

Nākamajos gados jārealizē vairāki projekti, kas paredzēti Baltijas enerģijas tirgus starpsavienojuma plānā. Lielākie projekti attiecas uz infrastruktūras attīstību un enerģijas tirgus liberalizāciju. Elektroenerģijas nozarē: 2014. gada martā tika atklāts starpsavienojums "Estlink 2", trešais Igaunijas–Latvijas starpsavienojums ir nonācis īstenošanas fāzē un ir pabeigta "Kurzemes loka" pirmā kārtā. Tas

ietilpst nozīmīgā projektā, kas uzlabos apgādes stabilitāti un tīklu starpsavienojumus starp Latviju un Lietuvu.

Resursu efektīva izmantošana

Atjaunīgās enerģijas īpatsvars enerģijas galapatēriņā 2012. gadā sasniedza 35,8 %. Atjaunīgās enerģijas īpatsvars siltumapgādes nozarē ir mazliet palielinājies līdz ar ieguldījumiem centralizētās siltumapgādes tīklu renovācijā un fosilā kurināmā aizstāšanu reģionālajās koģenerācijas iekārtās. Transporta nozare 2011. gadā radīja 27 % no kopējās siltumnīcefekta gāzu izmetes un apmēram 30 % no kopējā enerģijas patēriņa. Raizes šajā nozarē galvenokārt rada neatbilstošs sabiedriskā transporta tīkls, zema transportlīdzekļu degvielas patēriņa efektivitāte, samērā zems akcīzes nodoklis un novecojošs autoparks.

Ir izdarīti arī daži ieguldījumi transporta ilgtspējā, piemēram, tramvaja līniju pagarināšana un attīstīšana lielākajās pilsētās, bet tiek gatavota arī plašāka sabiedriskā transporta plānošanas sistēmas maiņa. Latvija ir arī veikusi vairākus pasākumus, kas samazina CO₂ izmešus transporta nozarē, piemēram, lielāki degvielas nodokļi, atbrīvojumi biodegvielai un vieglo automobiļu nodoklis atkarībā no izmešu daudzuma. Pavisam nesen valdība ir veikusi pasākumus, kas veicina elektrisko transportlīdzekļu izmantošanu, 2014. gada februārī pieņemot īstermiņa elektromobilitātes attīstības stratēģiju, kurā galvenā uzmanība pievērsta uzlādes infrastruktūras izveidei un elektrisko transportlīdzekļu tirgum. Visbeidzot, 2014.–2020. gada plānošanas periodā ir paredzēts Latvijas dzelzceļa tīkla elektrifikācijas projekts ar atbalstu no kohēzijas fondiem un Eiropas Infrastruktūras savienošanas instrumenta.

Citi ilgtspējas jautājumi

Lielas problēmas Latvijai joprojām ir infrastruktūras nepilnību mazināšana un atkritumu savākšanas un pārstrādes tiesiskā regulējuma uzlabošana. 2012. gadā poligonos ieglabāto sadzīves atkritumu apjoms bija 84 %, salīdzinot ar ES vidējiem 33 %, taču tikai 12 % tika pārstrādāti, bet 4 % — kompostēti (ES vidēji 27 % un 14 %). Pie pašreizējā regulējuma diez vai ir sasniedzams mērķis līdz 2020. gadam panākt 75 % atkritumu novirzīšanu no poligoniem un 50 % atkārtotu izmantošanu un pārstrādi. Arī “Atkritumu apsaimniekošanas valsts plāns 2013.–2020. gadam” nešķiet izvīzām pārliecinātu valsts stratēģiju šo

mērķu sasniegšanai. Šķiet, ka vajadzīgi turpmāki pasākumi, kas veicinātu privātos ieguldījumus atkritumu apsaimniekošanā, nodrošinātu konkurences neitralitāti un atbalstītu resursu efektīvu izmantošanu un atkritumu novirzīšanu no izgāztuvēm.

3.14.5 Tirgu, infrastruktūras un pakalpojumu pieejamība

Iekšējais tirgus

Lai gan valdība ir ierosinājusi atsevišķus pasākumus, lai samazinātu administratīvo slogu dažos tirgos, muitas un publiskā iepirkuma procedūras, diskriminējoši tehniskie noteikumi un samērā vāja rūpnieciskā īpašuma tiesību aizsardzība joprojām mazina Latvijas uzņēmumu konkurētspēju. Valdības stratēģiju šo jautājumu risināšanā veido rūpniecības politikas plāns, vadlīniju kopums eksporta veicināšanai un ārvalstu ieguldījumu piesaistīšanai un gada rīcības plāns uzņēmējdarbības vides uzlabošanai. Šajos dokumentos ietvertie pasākumi, piemēram, muitas dokumentu digitalizācijas veicināšana vai “Starptautiskās kravu loģistikas un ostu informācijas sistēmas” īstenošana, varētu palielināt valsts atvērtību tirdzniecībai, ja vien tos pienācīgi īsteno.

Regulējuma nepietiekamību būvniecības nozarē valdība ir centusies pārvarēt, pieņemot jaunu Būvniecības likumu. Tas groza un precizē noteikumus par būvniecības plāniem, projektēšanu, atbildību un uzraudzību, kā arī procedūras speciālistu sertifikācijai, tirgotāju klasifikācijai un iestāžu iesaistei šajā nozarē. Turklāt likums saīsina būvatļaujas saņemšanai vajadzīgo laiku no 152 līdz 68 dienām un izveido Būvniecības valsts kontroles biroju, precizējot pienākumus pārraudzīt būvniecības procesus un atbilstību tiesību aktiem. Šiem grozījumiem būtu jāstājas spēkā 2014. gada oktobrī kā ievērojamam solim uz priekšu Latvijas būvniecības nozares konkurētspējas attīstībā.

Iesaiste starptautiskajā tirdzniecībā

Viens no pasākumiem, kas uzlabo piekļuvi eksporta tirgiem, ir valdības izveidotā garantiju shēma apvienojumā ar konsultatīvo dienestu. Tajā pašā laikā uzņēmumu iekļaušanos starptautiskajās piegādes ķēdēs veicina ārējo ekonomisko pārstāvniecību tīkls, kas veicina un atbalsta uzņēmumu dalību starptautiskās izstādēs un tirdzniecības misijās. Šis

tīkls 2013. gadā tika paplašināts līdz 21 pārstāvniecībai.

Uzņēmējdarbības pakalpojumi, tīklu nozares un infrastruktūra

Latvija uzlabo valsts un Baltijas jūras reģiona pieklūstamību, turpinot attīstīt Rīgas starptautisko lidostu. Bez tam prioritāte Latvijai ir dzelzceļa infrastruktūra "Rail Baltic", kam jāpieprasa finansējums no Eiropas Infrastruktūras savienošanas instrumenta. Tomēr triju Baltijas valstu prioritāšu atšķirības dēļ kopējā procesā ir būtiski kavējumi. Latvijas iestādes izrāda apņemšanos projektu realizēt, aktīvi piedalīdamās sarunās ar mērķi mazināt turpmāku kavēšanos.

Autoceļu infrastruktūras sliktā kvalitāte ir nopietna problēma, jo tā uzņēmumiem apgrūtina sagādi un izraisa daudz ceļu satiksmes negadījumu. Lai gan struktūrfondi un kohēzijas fondi palīdz stāvokli pakāpeniski uzlabot, joprojām ir vajadzīgs palielināt valsts finansējumu un izstrādāt realizējamu ilgtermiņa finansēšanas mehānismu autoceļu uzturēšanai. Valsts autoceļu uzlabošanas plāns šķiet pārāk paļaujams uz ES finansējumu un rādās nepietiekams, lai novērstu infrastruktūras trūkumus un sasniegtu valdības drosmīgo mērķi līdz 2020. gadam sakārtot 90 līdz 100 % valsts galveno ceļu un 75 % reģionālo ceļu.

3.14.6 Valsts pārvalde un uzņēmējdarbības vide

Latvijas uzņēmējdarbības vides uzlabošanai valdībai ir jāturpina stiprināt tiesību sistēmas efektivitāti un mūsdienīgot valsts pārvaldi. Pirmais uzdevums ir īpaši svarīgs, jo civillietu un komercietu ieilgstoša izskatīšana pirmajā instancē un zemie lietu pabeigšanas rādītāji pēdējos gados ir radījuši ievērojamu skaitu neizskatītu lietu, un joprojām pastāv trūkumi maksātnespējas procedūrās, to vidū — maksātnespējas administratoru darba pārredzamības un pārskatatbildības trūkums. Bez tam risks joprojām ir korupcija, it īpaši publiskā iepirkuma jomā.

2014. gada februārī Eiropas Komisija izdeva ES pretkorupcijas ziņojumu par Latviju. Komisija atzinīgi novērtēja ziedojumu politiskajām partijām interneta datubāzi ar meklēšanas funkciju un Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja veiktās izmeklēšanas reģistru. Ziņojumā arī tika ierosināts nostiprināt KNAB neatkarību, lai aizsargātu to no

iespējamās politiskās iejaukšanās, it īpaši uzraudzības un budžeta procedūrās, un vēl vairāk pastiprināt centienus atklāt korupciju publiskajā iepirkumā.

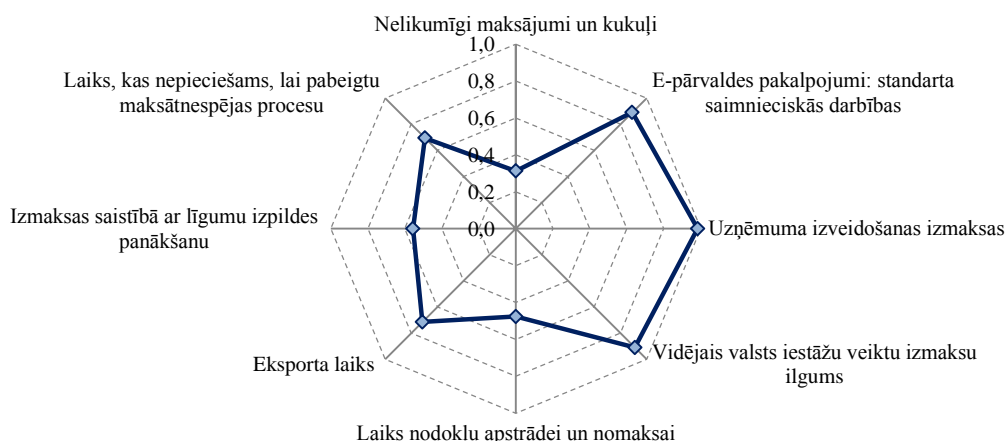
Pārvaldes modernizācija

Valdība rīkojas, lai stiprinātu tiesisko regulējumu un palielinātu Latvijas tiesu iestāžu sistēmas jaudu. Civilprocesa kodekss ir grozīts, lai vienkāršotu tiesvedību. Ir pieņemts mediācijas likums, bet Saeima turpina strādāt ar maksātnespējas likumu un šķīrējtiesu likumu. Lietu izskatīšanas laiks ir saīsināts, un tiesu spēja tikt galā ar darba apjomu ir palielināta, pieņemot darbā papildu tiesnešus un administratīvos darbiniekus Rīgas tiesās. Turklāt 2013. gada janvārī sākās tiesnešu profesionālā izvērtēšana, un informācijas un komunikācijas tehnoloģiju izmantošana ir uzlabojusi lietu reģistrāciju un pārvaldību, kā arī paātrinājusi informācijas plūsmu starp tiesām un tiesvedības pusēm. Tagad ir spēkā vairāki grozījumi Administratīvo pārkāpumu kodeksā, kas paredz administratīvās sankcijas par pārkāpumiem publiskā iepirkuma procedūrās, publiskā un privātā sektora partnerībās un koncesiju piešķiršanā.

Ir arī ieviestas prasības pašvaldībām izmantot centralizēto iepirkumu un publicēt mazos publiskā iepirkuma līgumus tiešsaistē, un pastiprināti sodi piegādātājiem, kuri neveic piegādes saskaņā ar publiskā iepirkuma līgumiem. Konkurences padome ir sagatavojusi grozījumus Konkurences likumā jautājumā par lielāku tās institucionālo un finansiālo neatkarību. Viens no galvenajiem priekšlikumiem attiecas uz neatkarīgu iestādes budžeta veidošanu, kas nodrošinātu tai lielāku finansiālo neatkarību, kura būtu apmēram tāda pati kā citiem regulatoriem (piemēram, finanšu, sabiedrisko pakalpojumu regulatoriem).

Pastāv plašas iespējas veikt papildu reformas valsts pārvaldē, it īpaši — paaugstināt tās efektivitāti, samazināt korupciju un uzlabot ierēdņu motivāciju. Pašreizējā reforma aprobežojas ar stratēģisku satvaru valsts pārvaldes cilvēkresursu attīstībai, kas tika apstiprināts 2013. gada februārī. Tā attiecas tikai uz centrālo valsts pārvaldi un nav pietiekama, lai patiesi reformētu darbā pieņemšanu un karjeras attīstību. 2014. gada budžetā ir piešķirts papildu finansējums zemāk atalgotajiem amatiem, kā arī turpmākai dažādu ministriju/iestāžu algu izlīdzināšanai darbiniekiem, kas dara līdzīgu darbu.

3.14.2. attēls. Valsts pārvaldes vispārējais profils — Latvija

Piezīme. Vērtībām ir mainīts mērogs, lai labākais novērojums (dalībvalsts) iegūst 1 balli, bet vājākais — 0.

Avots: World Bank Doing business; Intrum Justitia; OECD; World Economic Forum; European Commission

3.14.7 Secinājumi

Latvijas ekonomika ir viena no visstraujāk augošajām ES, un Komisijas jaunākās prognozes vēstī par 3,8 % pieaugumu 2014. gadā. Pāreja uz ražošanu ar augstāku pievienoto vērtību un tehnoloģiju intensitāti ir lielākais pārbaudījums Latvijas rūpniecībai laikā, kad ražīgums un darbaspēka izmaksas tuvojas ES vidējiem rādītājiem. Lai gan MVU ir labvēlīgi finansēšanas nosacījumi, pieaugošais prasmju trūkums apvienojumā ar nepietiekamiem ieguldījumiem inovācijā un sadrumstalotu infrastruktūru traucē Latvijas rūpniecības konkurētspējai.

Valdība pastiprina centienus uzlabot uzņēmējdarbības vidi, risinot tādus jautājumus kā apgrūtināti noteikumi daudzās nozarēs, tiesu sistēmas neizdarība un korupcija; tomēr ir vajadzīgi papildu pasākumi, it īpaši, lai modernizētu valsts pārvaldi un izglītības sistēmu, veicinātu inovāciju, paaugstinātu infrastruktūras kvalitāti un veicinātu pāreju uz ilgtspējīgāku un efektīvāku resursu izmantošanu.